

PRIELINKSNIO *TARP* VARTOJIMO POLINKIAI

Lietuvių kalbos prielinksnis *tarp* su kilmininku turi keletą reikšmių, kurios iš dalies priklauso nuo to, ar daiktavardis žymi gyvą ar negyvą būtybę. Prielinksnio *tarp* konstrukcijai būdingiausia, dažniausia ir kalbos normos atžvilgiu aiškiausia yra vietos, tiksliau – erdvės reikšmė, kuri aki-vaizdi su daiktus reiškiančiais daiktavardžiais. Būtent tokių šios konstrukcijos pavyzdžių daugiausia pateikiama J. Jablonskio „Lietuviškos kalbos gramatikoje“, „Lietuvių kalbos gramatikoje“ ir „Linksnuose ir prielinksniuose“ (Rinktiniai raštai I; toliau – RR).

Dabartinėje vartosenoje paplitusios konstrukcijos, kurios nurodo vietą, ribojamą dviejų ar daugiau negu dviejų objektų, pvz.: *Ir taip apsidžiaugė, tarp šių svetimų žolynų išvydęs savo krašto gėlę – tegu ir*

nekenčiamą dilgėlę NR 1997 1–2 78. *Istorijos vingiuose Tauragė atsidūrė tarp dviejų skirtingų etninių, religinių, politinių pasaulių* R 1999 11 05 29.

Specifinis prielinksnio *tarp* vartojimo atvejis – kai jis eina su asmenis ar gyvas būtybes reiškiančiais daiktavardžiais ar įvardžiais. Tokios konstrukcijos apibūdinamos kaip turinčios vietos reikšmę su draugės atspalviu arba kaip draugės reikšmės konstrukcijos, – mat jomis nusakoma ne konkreti vieta (erdvė), o asmens (ar gyvo padaro) buvimas tarp kitų, asmens aplinka. Tokios vartosenos pavyzdžių randame 1922 m. J. Jablonskio „Lietuvių kalbos gramatikoje“: *Tarp dviejų auklių vaikas be galvos. Sėskis tarp mūsų* RR I 347. „Linksnuose ir prielinksniuose“ pridėdamas dar vienas pavyzdys: *Nebeuliosi tarp (tarp) jaunimėlio* (Skap. d.) RR I 666.

Prielinksnio *tarp* konstrukcijos, turinčios draugės reikšmės atspalvį, minimos akademiniėje „Lietuvių kalbos gramatikoje“: *Tarp mūsų buvo girnakalys ir malūno darbininkas Dūkna* CvR II 300. *Kai aš augau pas tėvelį tarp devynių brolių* (Lp) LKG III 105; taip pat „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“: *augau tarp devynių brolių; Juozo tarp jų nebuvo; gyvenam tarp žmonių; tarp vilkų ir žmogus turi kaukti; viena tarp svetimų; svetimas tarp savų* DLKG 445.

Tokia reikšmė prielinksnis *tarp* vartojamas ir publicistikoje, pvz.: *Tarp penktadienį išlaisvintų asmenų buvo 109 palestiniečiai ir 42 kaliniai iš kitų arabų šalių* LR 1999 10 16. *Tarp žemyno autsaiderių atsidūrusiai komandai kopimą aukštyrų reikės pradėti iš paties dugno* LR 1999 11 13. *Praėjusiose Eurolygos pirmenybėse jis vidutiniškai pelnydavo po 19,1 taško (6-oji vieta tarp visų krepšininkų)* LR 1999 10 09. *Tarp apdovanotųjų yra ir nemažai žiniasklaidos atstovų* LR 2000 02 19. *Tarp jūsų geriausių draugų yra J. C., kuris anuliavo savo koncertą [...]* LR (GB) 1999 10 16.

Kyla neaiškumų, kai prielinksniu *tarp* nusakoma ne tik asmens buvimo vieta, bet reiškiamas ir asmenų tarpusavio santykis ar veiksmas – toks prielinksnio *tarp* vartojimas ne kartą taisytas. „Kalbos praktikos patariuose“ rašoma, kad prielinksnio *tarp* „geriau nevert., kai savitarpio veiksmą galima trumpiau pasakyti (naudininku, kilmininku be priel. ar kitaip): Šios lėšos tarp atskirų kolektyvų (–atskiriems kolektyvams) paskirstomos proporcingai. Pareigos ir darbas paskirstomas tarp darbuotojų (–darbuotojams). Auklėjamasis darbas tarp paaug-

lių (–Paauglių auklėjimas). Sanitarinis švietimas tarp kaimo gyventojų (–Kaimo gyventojų sanitarinis švietimas)“ KPP 308. Kitur reiškia kategoriškesnė nuomonė: „KPP taisoma tik su nuoroda „geriau“. Mūsų nuomone, visais šiais atvejais reikėtų taisyti griežtai“ (Paulauskienė, Tarvydaitė 1986: 92). Bet, matyt, dalykas yra sudėtingesnis, nes, pavyzdžiui, „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos reikšmės, kai prielinksniu *tarp* nusakomi tarpusavio veiksmai ir dalybų dalyviai.

Publicistikoje dažniausios šios reikšmės konstrukcijos su žodžiu *populiarus*, pvz.: *Dabar A. D. galimybės yra šiek tiek apribotos – tarp aviatorių mėgėjų populiarus lėktuvas „Cesna“ leidžiasi tik oro uostuose arba prie sodybų ant nupjautos žolės* LR (GB) 1999 10 16. *Garsusis tenoras, mielai dainuojantis su popžvaigždėmis, yra nepaprastai populiarus ir tarp jaunosios kartos, nors pats jau perkopė 60 metų* TvA 2000 02 07–13. *Na, o prezidento duktė buvo ypač populiari tarp 6000 JAV kareivių, tebesančių Kosove* E 1999 11 29–12 05. *Tų metų karas buvo labai nepopuliarus tarp paprastų rusų* LR (R–V) 2000 01 16. *Centro veikla plečiasi, jis tampa vis populiariesnis tarp Baltijos regiono rašytojų* LM 1996 01 03. *Tarp vaikų populiariausias būtent radijo stoties M–1 reklaminis klipas* TvA 1999 10 09–15. *Tarp lietuvių viena populiariausių naujamečių kelionių šiemet – į Kanarų salas* LR (GB) 1999 11 20.

Tokios reikšmės konstrukcijos galimos ir be žodžio *populiarus*, pvz.: *Net tarp disidentų monsinjoras neturi sau lygių* E 2000 01 24–30. *Tarp rašytojų ir poetų Lee turi nemažai gerbėjų* LA 1995 02 10. *D. serga miokardiopatija, kuri tarp narkotikus vartojančiųjų pasitaiko gana dažnai* LR 2000 01 29. *Tarp etatinių Kalėdų Senelių vilniečiams gerai yra žinomi Lietuvos radijo diktoriai J. Š., aktorius P. M.* E 1999 12 20.

Galima daryti prielaidą, kad prielinksnio *tarp* konstrukcijos plitimą tokia reikšmė šiek tiek skatina kilmininkinio polinksnio *tarpe* taisymas – juk jį dažnai siūloma keisti būtent prielinksniu *tarp*, pvz.: *Sanitarinis švietimas plačiai organizuojamas gyventojų tarpe* (–gyventojams, tarp gyventojų). *Auklėjamasis darbas dirbamas vaikų (paauglių, tėvų) tarpe* (–tarp vaikų (paauglių, tėvų), su vaikais (paaugliais, tėvais) KPP 308.

Dabartinėje publicistikoje dažna tokia vartosena, kai kalbant apie žmonių, gyvų būtybių ar daiktų grupę kartu išskiriami tie, kurie, lyginant su

kitais, turi didžiausią ypatybės kiekį. Dėl tokių konstrukcijų vartojimo išskirties reikšmė nuomonės ne visiškai sutampa. Akademinei gramatika išskirties reikšmės konstrukcijas su prielinksniu *tarp* laiko sinonimais su prielinksnio iš konstrukcija, vartojama išskirti reikšti (LKG III 250). Apie šių konstrukcijų sinonimiškumą užsimenama ir „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (DLKG 446). J. Šukys kiek atsargesnės nuomonės: „*Tarp* konstrukcijos kartais reiškia grupę, iš kurios kas išskiriama, bet čia įprastesnės ir teiktinesnės prielinksnio iš konstrukcijos, pvz.: *Aš pats jauniausias ir mažiausias tarp vyrų* (plg. *iš vyrų*) Saj. *Tarp jūros bestuburių* (plg. *Iš jūros bestuburių*) *vertingiausi yra krabai* r. *Tarp visų moterų* (plg. *Iš visų moterų*) *kaime ji buvo seniausia* r.“ (Šukys 1998: 514).

Publicistinėje kalboje prielinksnis *tarp* išskirties reikšmė vartojamas itin dažnai, ypač su aukščiausiuoju būdvardžių ar prieveiksmių laipsniu, pvz.: *Nors į pusfinalį iškopusi stipriausia tarp jų* (plg. *iš jų*) – „Krokodilų klubo“ (LNK) redaktorė ir vedėja R. L. buvo pasiryžusi parklupdyti moterų skriaudiką TvA 1999 10 16–22. C. B. kontraktas yra didžiausias tarp (plg. iš) Kauno ekipos žaidėjų LR 1999 10 09. *Tarp pretendenčių* (plg. *Iš pretendenčių*) 172 cm ūgio lietuvaite nėra nei pati mažiausia, nei pati ploniausia, nei pati egzotiškiausia E 1999 11 29–12 05. *Tarp* (plg. *Iš*) čia atėjusių sporto veteranų vyriausiam buvo apie 90, jauniausiam – apie 40 metų LA 1999 01 23. *Sužinojęs apie dukters gimimą, vienas didžiausių triukšmadarių [...] tarp roko muzikantų* (plg. *iš roko muzikantų*) *apsiverkė* LR 2000 01 29. Šiais atvejais lietuvių kalbai būdingesnės būtų prielinksnio iš konstrukcijos. Išskirtį galima pasakyti ir be jokio prielinksnio (*stipriausia jų, vienas didžiausių roko muzikantų triukšmadarių*) arba galima pertvarkyti visą sakinį, pvz.: *Vyriausiam čia atėjusiam sporto veteranui buvo apie 90, jauniausiam – apie 40 metų*.

Taigi prielinksnio *tarp* konstrukcija drąsiai vartotina reiškiant erdvės santykį ir draugę, o tais atvejais, kai yra tarpusavio veiksmo, santykio ar išskirties reikšmė, galima rasti ir kitų nusakymo būdų.

Gauta 2000 03 16

LITERATŪRA

DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

- KPP – *Kalbos praktikos patarimai*, Vilnius: Mokslas, 1985.
- LKG III – *Lietuvių kalbos gramatika 3*, Vilnius: Mokslas, 1976.
- RR – J a b l o n s k i s J. *Rinktiniai raštai 1*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.
- Paulauskienė A., Tarvydaitė D. 1986: *Gramatikos normos ir dabartinė vartosena*, Kaunas: Šviesa.
- Šukys J. 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos*, Kaunas: Šviesa.

ŠALTINIAI

E	– Ekstra (savaitinis žurnalas)
LA	– Lietuvos aidas (dienraštis)
LM	– Literatūra ir menas (savaitraštis)
LR	– Lietuvos rytas (dienraštis)
LR (GB)	– Gyvenimo būdas („Lietuvos ryto“ savaitinis priedas)
LR (R–V)	– Rytai – Vakarai („Lietuvos ryto“ savaitinis priedas)
NR	– Naujoji Romuva (žurnalas)
R	– Respublika (dienraštis)
TvA	– Televizijos antena („Lietuvos ryto“ savaitinis priedas)